

Đakovačke cehovske diplome iz Zbirke diploma Povijesnog odjela Gradskog muzeja Vinkovci

Danijel Petković
Gradski muzej Vinkovci

Ovim člankom predstavljamo četiri đakovačke (3 đakovačke i 1 gorjansku) cehovske diplome iz 1838., 1841., 1849. i 1828. godine. Kataloški i izložbeno one su, uz ostalih 30 cehovskih diploma koje posjeduje Gradski muzej Vinkovci, prezentirane u istom muzeju u Vinkovcima tijekom mjeseca ožujka i travnja ove godine.

Najopćenitije o cehovima

Ceh u hrvatskom jeziku dolazi od srednjovisokonjemačke riječi Zeh(e) u značenju družina, a označavala je srednjovjekovne obrtničke udruge koje su imale zadatak da unapređuju i štite interese obrtnika određenih obrta. S procesom razvoja srednjovjekovnih gradova i građanskog staleža uopće, gradsko obrtništvo zauzimalo je u gospodarstvu i u cijelome društvu poseban položaj, a često ga je ugrožavalo gradsko plemstvo i neobrtnički slojevi, pa i trgovci. Početak cehova pada u XII. i XIII. st., u doba razvoja i procvata gradova. Gradovi su nastojali da za potrebe građanstva upotpune svoj obrt pa su povlasticama privlačili strance obrtnike, kao i slobodne i poluslobodne ljude s posjeda svjetovnih i duhovnih velikaša. Oni su u gradu stjecali pogodnosti kakve nisu imali na izvangradskim posjedima, u prvom redu izjednačenje s ostalim građanima. Iste zadatke i sličnu

organizaciju imale su u često crkvene bratovštine (osobito razvijene u mjestima jadranskog primorskog i otočnog dijela Hrvatske). Nad cehovima su postojale nadzorne vlasti, redovito gradska vijećnica (u autonomnim komunama), a gdje njih nije bilo, nadzor su obavljali svjetovni ili crkveni gospodari grada ili kako je slučaj kod većine diploma iz zbirke (12 vinkovačkih i 4 iz ostalih središta slavonske Vojne krajine) vojne vlasti. Katkad su cehovi činili saveze i zajednički istupali u najvažnijim pitanjima.

Obrtnici su udruživanjem u cehove stjecali sigurnije životne uvjete života i opstanka. Ostarjelim, bolesnim i siromašnim članovima pružala se pomoć, a umrlima se priređivao dostojan ukop. Cehovi su odlučivali o primanju novih članova. Svaki ceh imao je svoje povlastice, statute, koje im je dodjeljivala gradska uprava ili vladar. Cehom je upravljao starješina odabran na godinu dana. Izbor se obavljao na cehovskoj skupštini, kojoj su morali prisustvovati svi članovi ceha. Osim starješine, birao se otac meštar, koji je nadzirao kalfe, bijarmeštar, koji je pozivao na sastanke, i mladi cehmeštar, koji je nadzirao članove ceha. Uz statute, najvažniji cehovski predmet bila je škrinja u kojoj su se čuvale isprave, cehovske knjige, novac, pečatnjak i cehovska tablica.

Članovi ceha imali su obveze i prema Crkvi. Svaki je ceh imao sveca zaštitnika, čiji je oltar u crkvi morao održavati, a na svečev blagdan ceh se imao okupiti na svečanoj misi. Na tijelovskim, ili kojom drugom zgodom, cehovi su nastupali u svečanoj povorci pod svojom zastavom.

Unutar ceha odvijala se stručna izobrazba budućeg majstora. Šegrt se primao na nauk na tri do pet godina. Nakon dovršenog naukovanja postao bi članom kalfe i odlazio bi na trogodišnje putovanje radi stručnog usavršavanja: Po povratku je mogao biti primljen u ceh, ali se morao dokazati izradbom majstorskog rada.

Kalfe; (djetići, mladenci) imali su unutar cehovske organizacije svoja društva. Između sebe birali su na godinu dana dekana, koji je bio posrednik između djetića i cehovskih starješina. Nadzirao ih je otacmeštar, a u njegovoj su kući odsjedali djetići na putovanju. Kod njega se čuvala djetićka škrinja s pravilima, popisima djetića i novcima od raznih djetićkih priloga. Pravilima je bila propisana tjedna plaća, a radili su 17 do 18 sati dnevno. Proizvedenu robu prodavali su na sajmovima, podučavali su šegrte i brinuli se za bolesne članove.

Raspadanje cehova počinje s razvojem tvorničke proizvodnje, napose u 19. stoljeću, ali već i prije, jer su cehovi počeli kočiti napredniju i jeftiniju proizvodnju i postali smetnjom gospodarskom razvoju, pa su ih pojedine države počele ukidati.

Tijekom XVII. i XVIII. stoljeća hrvatsko-ugarski Sabor donio je niz propisa protiv zlorabe cehova: Naime, cehovi su počeli podizati cijenu svojoj robi, velikim su globama kažnjavali obrtnike koji su prodavali robu po nižim cijenama,

ograničavali su broj obrtnika u cehu i povećavali iznos prijamne takse. Za kraljice Marije Terezije nastojalo se cehove staviti pod državni nadzor: To se 1813. godine postiglo *Općim cehovskim redom*, koji je administrativno povezo cehove, ali nije pomogao njihovom napretku. Cehovski proizvodi jeftinijoj robi manufakturne ili tvorničke proizvodnje nisu mogli uspješno konkurirati. Zato cehovi ponovno pribjegavaju starim metodama i zatvaraju svoja vrata novim majstorima i pomoćnicima. Tako se stvorilo mnoštvo putujućih obrtnika koji su živjeli u oskudici, tražeći posao i pomoć. Državna vlast uočila je opasnost od mogućih buntovnika pa ih je 1816. uvođenjem putnih knjižica stavila pod kontrolu.

Cehovi u hrvatsko-slavonskoj Vojnoj krajini formalno su ukinuti navodno još 1848. godine, ali to nije bio njihov konačni kraj.¹

Godine 1851. obrti su regulirani *Privremenim naputkom o uređenju trgovačkih i obrtničkih poslova u krunovini Hrvatskoj i Slavoniji*. Cehovi nisu bili ukinuti, ali su bila propisana sva cehovska novčana davanja.

U civilnim dijelovima Hrvatske i Slavonije cehovi su navodno bili ukinuti već 1859. godine.²

Novi *Cehovski red*, koji je stupio na snagu 1860. carskom odlukom (patentom), proglasio je slobodu obrta i ukinuo cehovsku organizaciju. Međutim, ona nije provedena u svim zemljama austrijskog carstva, pa ni u Hrvatskoj. Nakon Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. poslove obrta preuzelo je ugarsko ministarstvo za poljoprivredu, obrt i trgovinu: Ono je pripremlilo i podnijelo kralju na odobrenje *Obrtni zakon*, koji je stupio na snagu 16. ožujka 1872. Njime su definitivno ukinuti cehovi i osnovane obrtne zadruge.³

Đakovački i gorjanski cehovi, njihove diplome te pečati

Ovdje nam nije namjera rekonstruirati gospodarsku i društvenu povijest Đakova i Gorjana sredinom i krajem prve polovice 19. stoljeća (od kada i datiraju diplome). Za to nemamo niti snaga niti potrebnog predznanja, a nisu nam dostupni drugi izvori te referentna literatura koji bi pomogli u ostvarenju takvog cilja. Stoga ćemo se ovdje baviti podacima koje donose sljedeće četiri đakovačke

1 Prema: "Cehovi", *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, sv. 1, Zagreb 1966., str. 580

2 Isto.

3 Preuzeo iz:

1. "Cehovi", *Hrvatska enciklopedija*, sv. 2, Zagreb 2000., str. 478. – 479.

i gorjanske diplome, iako i njihov broj ne dopušta donošenje nekakvih konačnih zaključaka. Također, iste diplome donijeti ćemo samo u prijepisu bez potpunih prijevoda jer je naše znanje njemačkog ili latinskog jezika također nedostatno.

Prvo što treba primijetiti kod đakovačkih i gorjanskih diploma da one stilom, izgledom i sadržajem ne odstupaju od ostalih diploma iz Zbirke.⁴ Općim izgledom one su najbližnje diplomama s prostora slavonske Vojne krajine (12 vinkovačkih⁵ i 4 diplome iz drugih središta slavonske Vojne krajine – Brod, Šid, Mitrovica, Petrovaradin) jer nemaju vedute mjesta poput osječkih i "južnougarskih" diploma. Čini se kako je razlog izostanka vedute kod "vojnokrajiških" diploma prije svega vojne prirode iako ne treba odbaciti niti ekonomske razloge (osim možda za Petrovaradin). Ekonomski razlozi izostanka vedute na gorjanskoj diplomi također su vjerovatniji nego kod onih đakovačkih. Konačno i "**PEČAT GORIANSKOG CEHA**" na gorjanskoj diplomi pod brojem 4. datira iz 1826. godine što nas dovodi do pretpostavke kako isti ceh nije znatno stariji od iste godine, a sama zajednica obrtnika u "Privilegiranom trgovištu Gorjani" u godini izdavanja diplome (1828.) vjerojatno nije bila brojna. Sam izgled, sadržaj, struktura, te rječnik gorjanske diplome iz 1828. godine vrlo je sličan prije svega đakovačkoj diplomi pod brojem 1., ali i onoj u hrvatskom jeziku pod brojem 3. Isti slučaj je i sa pečatima. Možemo stoga također pretpostaviti kako je tiskani obrazac gorjanske diplome i "gorjanski pečat" nastao prema uzoru đakovačkih diploma iako su ove posljednje po datumu izdavanja mlađe od gorjanske. Zajednička nepoznanica tiskanih obrazaca đakovačkih (broj 1. i 3.) i gorjanske diplome (broj 4.) je to što nam ostaje skriveno vrijeme kada ti obrasci nastaju, te tko ih tiska.

Izuzetak od ove skupine đakovačko-gorjanskih diploma u zbirci čini diploma pod rednim brojem 2. iz 1841. godine. Ona je pisana rukom i u latinskom jeziku (pečat je identičan ostalim pečatima na đakovačkim diplomama), ali ona ne sadrži podatak kojem je konkretnom zanatu pripadao imenovani Stjepan Čušковиć iz Bračevaca. Zapravo, ona tek potvrđuje kako je rečeni javno bio priznat pred *..brojnim našim... (Numerum nostrum...)* i *... ispred otvorene cehovske škrinje ... (aperta Ladula...)* za ravnopravnog obrtnika *... privilegiranog skupa ilirskih zanatlija u Biskupskom gradu Đakovu... (privilegati Coetus unitorum Ilyricorum in Episcopali Oppido Diakovar...)*.

4 Vidi: Katalog izložbe, D. Petković, *Cehovske diplome iz Zbirke diploma Povijesnog odjela Gradskog muzeja Vinkovci*, Vinkovci, 2003.

5 Od svih 24 "hrvatskih" diploma čini se kako je 7 najranijih vinkovačkih diploma iz Zbirke postankom najstarije jer su ove izdane na standardnim blanketama crtača bakroreza Leonarda Husa iz 1787. naglašene kasnobarokne forme.

Diploma dakle donosi podatke kako je postojala cehovska škrinja (kao što se očekuje za svaki ceh), ali i da je u Đakovu 1841. godine postojala zajednica *ilirskih zanatlija* (u smislu jezika) što pretpostavlja kako je postojala i skupina *neilirskih zanatlija* (najvjerojatnije njemačkih). Ipak, ovaj podatak nužno ne potvrđuje formalno postojanje dva odijeljena ceha u Đakovu iako su i pečati na sve tri diplome u tekstualnom dijelu različiti. Grb sa štitom (koji je također "nečitljiv"), sa dva uspravljena lava na stranama, peterokrakom krunom u vrhu i sa dva sveca ispod krune zajednička su značajka svih pečata na đakovačkim diplomama. Pečati su jako oštećeni tako da je na pečatu diplome pod brojem bilo moguće pročitati samo: "**ĐIAKOVARER. VEREINIGTE(S).....**"; na pečatu diplome pod brojem 2. ništa; a na pečatu diplome samo kraj teksta "...**CEHOVSKI**". Prema podatku s pečata diplome pod redim bojem 1. u Đakovu bi 1838. godine postojao svega jedan ceh jer na pečatu stoji: "**ĐIAKOVARER. VEREINIGTE(S).....**" što bi značilo "*Đakovački sjedinjeni... (dodajte još ceh)*".

Kao zaključak nameće nam se tvrdnja kako su u tadašnjim Đakovu postojali jedan ili dva ceha a u Gorjanima vjerojatno svega jedan jer je tamošnja obrtnička zajednica bila vjerovatno malena.

U nastavku donosimo opise i prijepise diploma prenešene iz Kataloga⁶ uz određene ispravke:

1. Majstorska diploma iz 1838. izdana u Đakovu da je *Martin Csuaâkowics von Podvin* stekao zvanje opančara.

Gore je složeni grb Ugarske na kojem su uklopljeni grbovi povijesnih ugarskih zemalja s krunom sv. Stjepana iznad.

Papir; 490 : 385 mm., tiskani obrazac bez vedute grada. U sredini dolje je pečat s njemačkim tekstom po rubu.

Tekst diplome u njemačkom jeziku:

Wir N. N Ober=und Unter=Vorsteher und gesamtes Handwerk deren bürgl. Opankamacher Meistern, in dem bischoflichen Markte Djakovar im Königreich Slavonien, urkunden und bekenen hiemit, wie dass der ehrengachte Gesell ?Martin ?Csuaâkowics von Podvin aus GränzRg gebürtig, vor uns erschienen und vorgebracht, daâ er seine Lehrjahre nunmehr vollenbet habe, bitend, um ihm dieserwegen seinen Lehrbrief nach

6 N. dj.

handverksgebrauch mittheilen zu wollen; wie nun ein gerechtsmes Begehren keinen zu versagen anbei uns ohnedem solches zu thun von handwerks wegwn obleget, so haben wir ihm sein Begehren um desto willfähriger einstimmen wollen und sollen: Gagen demnach, daâ obgedachter Gesell Martin Csuâkowics im Jahr 1832. den 29. Juny mit seinen Bürgeren. hrn. Jakob Csaikovatz und hrn. Gasho Ribich bei unsern bürgrl. Opankamacher meister hrn. Nikola Terkovich das ehrsame handwerk auf 3 Jahre zu erlernen vor offener Lade aufgedungen, und da er seine ersagten 3 Lehrjahren erstreckte, wie es einem erlibenden Lehrjungen wohl anstehet, so ist selbiger im Jahr 1835. den 21. =ten Juny seiner Lehrjahren halber, vor offener Lad frey und ledig gesprochen worden. Gelanget demnach an alle und jede wessen Stand oder Würden sie sind, besonders aber an unsere ehrsamen handwerksgenossenenen unser dienstfreundliches Ersuchen, selbe wollen oftgedachten ?Martin ?Csuâkowics ?Opankamacher, seines Wohlverhaltens wegen, allen guten Willen erweisen; welches wir in dergleichen Fällen zu erwiedern beflissen seyn werden. Urkund dessen haben ihm gegenwärtigen Lehrbrief mit unserm begedruckten handwerks=Insiiegel ausgefertigt und ertheilt. So geschehen in dem bischoflichen Markte Djakovar im Königreich Slavonien, den 15. July 1838.

Stephan Verhon?? Nečitljivo, Ivo Stankovich Cehmajstor. Nečitljiva još 3 potpisa među kojima je i Vidi ?nečitljivo ime Maurovits ???? ???? ??? ????Caha Comisarius.

Na poleđini su brojevi: **V8279/3945 838** i **V no3. 2866/1475 841.** i stari inventarni broj **GMV. 38**

2. Majstorska diploma (ili prijepis diplome) iz 1841. izdana u Đakovu da je Stephanus Csushkovich iz Bračevaca stekao zvanje ????.

Diploma je pisana u potpunosti rukom i u latinskom jeziku. U dnu je pečat koji je jako oštećen i nečitljiv.

Tekst diplome:

Nos superior et inferior Caha caterique privilegiati Coetus unitorum Opificium Illyricorum in Episcopali Oppido Diakovar constituti Magistri, presentium per vigorem fidem facimus et attestamus, quod hoc nestus Stephanus Csushkovich Udomarius in Ep(isco)pali Possesione Braczevcze degens, postquam idem fidedignis coram nobis reproductis Testimoniis legitimasset, quod idem Altissimis, tum in respectu elibertationis quum et in respectu Normalis

peregrinationis sua subsistentibus ordinationibus regiis, debite satisfecerit, postquam ve in Consequentiam horum paradigma per nos eidem assignatum confecisset, hocque per nos qualificatum et acceptabile adinventum fuisset, - nos eidem pranominatum Stephanus Csushkovich Ano Domini 1840 die vero 28 Junii coram aperta Ladula nostra in Numerum nostri, qua tamen ruralem Magistrum cooptaverimus, adlegerimus que idemque nunc inde, a die premiso Cooptantis et respective incorporationis suo, pleno ruralis Magistri jure gaudeat, fruaturgue. Super quibus eidem supranominats Commagistro nostro Stephano Csushovich erga interpositum decens ejusdem petitum, prasentes propriis subscriplionibus Nostris et Sigillo Cahali munitas extradendas esse duximus Literas Testimoniales, prout et extradeditimus.

Sigl: Diakovarini die 26. Mensis februarii 1841.

Vidi Paulus Benjich Rad. Exactor dualis qua Coetus Commissarius. Ivo Lenjich Privilegiratog Ciha Cih Mestar. Martin Bartolovich Vice Csimester.

Na poledini je broj no.2. V2866/1475 1841. i stari inventarni broj GMV 37.

3. Majstorska diploma iz 1849. izdana u Đakovu da je Mato Smiljanich iz Mikanovaca stekao zvanje opančara.

Papir; 500 : 390 mm, tiskani obrazac, nema vedute grada

Gore je složeni grb Ugarske na kojem su uklopljeni grbovi povijesnih ugarskih zemalja s krunom sv. Stjepana iznad. U dnu je cehovski pečat s hrvatskim tekstom po rubu.

Tekst diplome u hrvatskom jeziku:

MI N. N. NACSELNIK, I DONACSELNIK, KAO I CILI SKUP PURGARSKIH i sviu MAISTRORAH, U BISKUPSKOM VAROSHU DJAKOVARU KRALJEVSTVA SLAVONIE, Svidocsimo, i Potvrđujemo, da poshteni Kalfa Mato Smiljanich od zanata opancsarskog iz Mikanovaca Brodske Regemte rodod, k-nami priveden, i prikazan jest, da je on svojeg ucsenja vrime vech doversio, prosechi, da bi mu njegovu ucsnu knjigu po obicsaju nasheg' Skupa izdati hotili. Kako se jedna pravedna molba nikom ukratiti ne more, tako po isti nacsin mi njemu u njegovu molbu sluxbeno privolit imali smo; i u tom velimo, da gor recseni Kalfa Stipa Csajkovatz u God: 1849. dan i Miseca Listopada sa svojima Porucih Gospodarom Augustin Novakovich i Gospodarom Cimestra i sviu kod nasheg purgarskog Cia oslobodit Majstora gospodara Petar Miksich i poshteni Opancsarski Zanat na 3 ½ God: ne prid Skupom nashim za izucsiti pogodjen, i u buduch recsene svojeg ucsenja godine, kako se jednom poshtenom novaku pristoji, podpunnio

jest, tako isti u God: 1844 dana 10 Mesece Listopada svojih ucsenih godinah radi, prid Skupom izgovoren, i oslobodjen biashe. Molimo dakle sve, kakvamu drago oni Stanja, i dostojanstva bili, da bi vishe put spomenutog Vrimena koje zarad njegovog dobrog vladanja, i derxanja primiti izvolili, shto isto i mi u spodobnima dogadjajih ucsiniti nastojat hochemo. Za potvrdu ovog mi njemu ovu ucsnu knjigu s-nashim utishtenim Zanata pecsatom izdali-jesmo. Potverdujemo.

Dato u Biskupskom Varoshu Djakovaru Kraljevstva Slavonie, dana 31. Mesece Augusta God: hiljada osamsto 49.

Matho Pavich Cimestar Mato Ashperger Achamestar. Vidio nečitljivo Maurović veliki sudac sl. Županie Virovitičke – nečitljivo Cihovski Komisar Na poleđini je stari inventarni broj GMV 36.

4. Majstorska diploma iz 1828. izdana u Gorjanima da je Jakop Xivkovics rechius Merics von Cernaetz⁷ iz Ver(ovi)ticer Comitatt stekao zvanje kovača.

Gore je složeni grb Ugarske na kojem su uklopljeni grbovi povijesnih ugarskih zemalja s krunom sv. Stjepana iznad.

Pečat:Kraj grba koji je oštećen stoje dva lava. Okolo je dijelom čitljiv natpis: PEC dalje nečitljivo do GORJANSKOG i na kraju godina 1826.

Tekst diplome u njemačkom jeziku:

Wir N. N. Ober = und Unter = Vorsteher, und gesamntes handwerk deren priv. vereinigten Meistern, in dem priv. Marktslechten GORJAN in Königreiche Slavonien urkunden und bekennen hiemit, wie daâ der ehregeachte Gesel Jakop Xivkovics rechius Merics von Cernaetz aus Ver(ovi)ticer Comitatt gebürtig, vor uns erschienen und vorgebracht, daâ er seine Lehrjahre nunmehr vollendet habe, bittend, um ihm dieserwegen seinen Lehrbrief nach handwerksgebrauch mittheilen zu wollen; Wie nun ein gerechtsames Begehren keine zu versagen anbei uns ohne dem solches zu thun von handwerks wegen obliegt, so haben wir ihm sein Begehren um desto willfähriger einstimmen wollen und sollen: Sagen demnach, dass obgedachter Gesell Jakop Xivkovics nečitljivo im Jahre 1832. den 4ten Majjii mit seinen zweien Bürgen hrn. Ivo Sameszits und hrn. Andria Pokopatz bei unsern Schmied Meister hrn. Ivo Kollarovits das ehrsame nečitljivo handwerk auf 3

7 Selo Crnac u orahovičkom dijelu Podravine.

Jahre zu erlernen vor offener Lade aufgebungen, und da er seine ersagten Lehrjahren erstrickte, wie es einem ehrlibenden Lehrjungen wohl anstehet, so ist selbiger im Jahre 1826. den 30 ten Aprüill seiner Lehrjahren halber, vor offener Lade frey und ledig gesprochen worden. Gelanget demnach an alle und jede wessen Stand und Würden sie sind, besonders aber an unsere ehrsamen handwerksgenossen unser dienstfreundliches Ersuchen, selbe wollen oftgedachten nečitljive tri riječi seines Wohlverhaltens wegen, allen guten Willen erweisen; welches wir in dergleichen Fällen zu erwidern beflissen seyn werden. Urkund dessen haben wir ihm gegenwärtigen Lehrbrief mit unserem beigedruckten handwerks = Insigel ausgefertig und ertheilt.

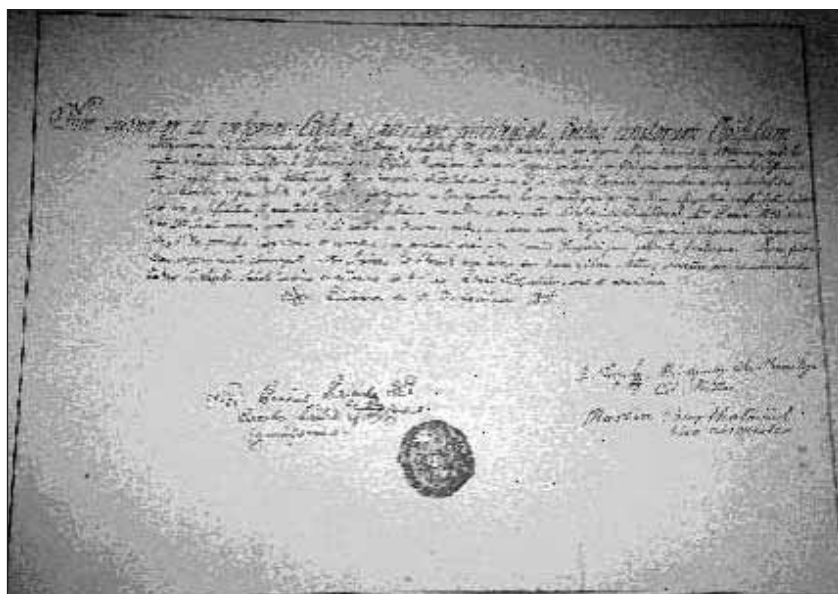
So geschehen in dem priv. Marktflerken Gorjan in Königreiche Slavonien, den 5 Majjii 1828.

Ober Cseh Meister Andrija Russisch, nečitljivo. Vidi Paulus Benjics Ep(isco)palis Domini Diakovar Rationis Exactor, & Caharum Comissarius. Achamestar Ivo Tomesich Opanchr.

Na poleđini je stari inventarni broj GMV 46.

Diploma pod rednim brojem 1.

Diploma pod rednim brojem 2.

Diploma pod rednim brojem 3.

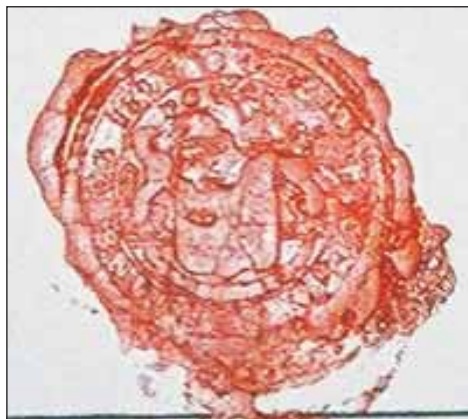
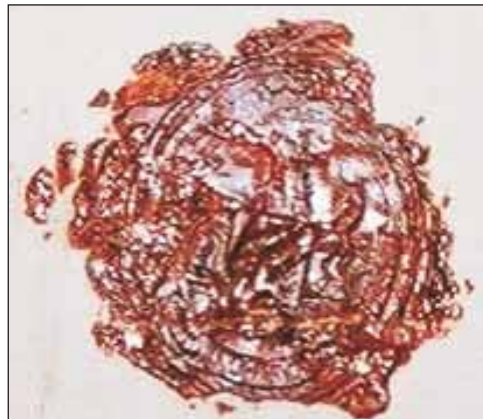

Diploma pod rednim brojem 4.

Pečati na diplomama

Pečati na diplomama pod rednim brojem 1. i 2.

Pečati na diplomama pod rednim brojem 3. i 4.

GUILD CERTIFICATES OF ĐAKOVO FROM THE COLLECTION OF
CERTIFICATES- HISTORICAL DEPARTMENT OF THE CITY
MUSEUM IN VINKOVCI

SUMMARY

The article presents 4 certificates (3 from Đakovo, 1 from Gorjani) dating 1838, 1841, 1849 and 1828 which could be seen together with 30 other certificates in catalogues and exhibitions of the city museum in Vinkovci in March and April this year.